

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / Федькевич Наталія Василівна; Мін-во освіти і науки України; ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – 2008. – 20 с.

14. Чирка Д.М. Документування на підприємствах зовнішньоекономічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/43378/40063> (дата звернення 25.04.2017). – Назва з екрана.

КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ ОЛІЙНО-ЖИРОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

RISK CLASSIFICATION OF OIL AND FAT ENTERPRISES OF UKRAINE

У даний час немає єдиного підходу до класифікації ризиків. Кожен вчений відповідно до наявних у нього завдань дослідження пропонує свою власну класифікацію цього поняття. При цьому не існує досліджень, присвячених класифікації ризиків підприємств, що працюють в олійно-жировій галузі. Це становить новизну даного дослідження і зумовлює його практичну значимість. У статті запропонована авторська класифікація ризиків для підприємств олійно-жирової галузі на основі поділу ризиків на екзогенні глобальні ризики, екзогенні галузеві ризики та ризики, що виникають на підприємстві.

Ключові слова: ризик, класифікація ризиків, олійно-жирова галузь, глобальні ризики, галузеві ризики, внутрішні ризики

В настоящее время нет единого подхода к классификации рисков. Каждый ученый, согласно имеющимся у него задачам исследования, предлагает свою собственную классификацию этого понятия. При этом не существует исследований, посвященных классификации рисков предприятий, работающих в масложировой отрасли. Это

составляет новизну данного исследования и обуславливает его практическую значимость. В статье предложена авторская классификация рисков для предприятий масложировой отрасли на основе разделения рисков на экзогенные глобальные риски, экзогенные отраслевые риски и риски, возникающие на предприятии.

Ключевые слова: риск, классификация рисков, масложировая отрасль, глобальные риски, отраслевые риски, внутренние риски.

Currently there is no single approach to the classification of risks. Each scientist, according to his research tasks, offers his own classification of this concept. However, there are no studies on the classification of risks of enterprises operating in the fat-and-oil industry. This is the novelty of this study and determines its practical importance. The article proposes a author's classification of risks for enterprises of fat-and-oil industry on the basis of risk sharing for exogenous global risks; exogenous industry risks and risks which arising at the enterprise.

Keywords: risk, risk classification, fat-and-oil industry, global risks, industry risks, internal risks.

УДК 338

Жадан Ю.В.

аспірант кафедри організації виробництва та управління персоналом Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Постановка проблеми. Класифікація ризиків – це систематизація всієї сукупності можливих ризиків, або наслідків їх реалізації на основі класифікаційних ознак. Класифікаційний ознака – критерій, що характеризує природу ризику, що дозволяє структурувати і проводити подальший аналіз можливих подій або наслідків їх реалізації.

Класифікація ризиків необхідна для того, щоб визначати можливі загрози діяльності підприємства, виявляти причини виникнення небажаного розвитку подій, оцінювати масштаб можливих наслідків проявів того чи іншого ризику, керувати рівнем ризику з метою його зниження.

У кожній галузі існують власні нюанси при класифікації ризиків. Такі особливості присутні також і на підприємствах олійно-жирової галузі, яка відіграє надзвичайно важливу роль в економіці України і має значний експортний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші спроби у відношенні розрізнення видів

і класифікації ризиків, зробив ще А. Маршалл, який визначив два типи ризиків: особисті і підприємницькі [1].

У науковій літературі зустрічаються різні підходи до аналізу ризику і, як наслідок, немає єдиної системи їх класифікації.

Й. Шумпетер [2] поділяв ризик на два види: «ризик, пов'язаний з можливим технічним провалом виробництва, і ризик, пов'язаний з відсутністю комерційного успіху».

Інша класифікація ризиків запропонована І.Т. Балабановим [3]. Автор ділить всі ризики на дві великі групи: чисті і спекулятивні. До спекулятивних ризиків він відносить кредитний, валютний, процентний ризики тощо. Однак, запропонована класифікація має недоліки. Зокрема, вона не містить вказівок на фактори, що впливають на різні ризики, а так само не охоплює всі їх види, наприклад, такі як законодавчий, галузевий.

М.М. Максимцов [4] пропонує класифікувати ризики в залежності від причини виникнення, можливого економічного результату, впливу інвестиційного клімату і зміни купівельної спроможності грошей. Запропонована ним класифікація за кількома відмітними ознаками чітко виділяє комерційні ризики, при цьому підкреслюється, що вони підпорядковують собі виробничі та торговельні ризики. Однак, слід зазначити складність у визначенні конкретних ризиків і відсутність уваги до майнових ризиків.

В.М. Гранатуров [5] класифікує ризики за такими чинниками виникнення та характером обліку. Вказуючи сфери вияву ризику, вчений ділить їх на дві великі групи: політичні та економічні. Однак, дана класифікація носить занадто агрегований характер, що дозволяє назвати цю класифікацію недостатньо адаптованою для підприємництва.

Класифікація ризиків В.В. Черкасова [6] представлена в розрізі функціональних областей діяльності підприємства. Однак, в загальну схему не ввійшли такі види ризиків, як: соціальний і політичний ризик, ризик, пов'язаний з купівельною спроможністю.

Класифікація ризиків, запропонована Н.В. Хохловим [7], об'єднує ризики за родом діяльності, відображаючи ризикову ситуацію по кожному напрямку підприємницької діяльності. Вченим виділені фактори ризиків, що впливають на окремі види і групи ризиків.

Також проаналізуємо останні праці (2015–2016 рр.), в яких приділяється увага розглядуваному питанню:

– А.В. Свідерська [8, с. 37] пропонує таку класифікацію ризиків: ризики, пов'язані з умовами контракту; ризики контрагента; контрактні ризики; політичні ризики; загальноекономічні ризики; ризики правового регулювання; ризики форс-мажорних обставин природно-суспільно характеру; ризики виробничо-збутової кооперації; ризики науково-технічної кооперації; фінансово-інвестиційні ризики тощо.

– О.С. Мантур-Чубата [9, с. 40] класифікує ризики відносно процесу укладення договорів; відносно етапу угоди; відносно рівню виникнення; відносно можливості впливу на ризик; відносно місцезнаходження.

– О.В. Тесак [10, с. 5–6] пропонує таку класифікацію ризиків: за можливістю впливати на рівень ризику (ризики, рівень яких можливо регулювати; ризики, рівень яких неможливо регулювати); за можливістю передбачити наслідки, до яких можуть призвести ризики (ризики, наслідки яких можливо точно передбачити; ризики, наслідки яких неможливо точно передбачити; ризики, наслідки яких неможливо передбачити взагалі); за можливістю виправити наслідки, до яких можуть призвести ризики (ризики, які призводять до непоправ-

них наслідків; ризики, які призводять до наслідків, які можна виправити); за етапом життєвого циклу взаємовідносин підприємства, на якому виникає ризик (ризики започаткування взаємовідносин; ризики здійснення взаємовідносин; ризики припинення взаємовідносин); за вагомістю ризиків (основні ризики; другорядні ризики); за можливістю уникнення ризику (обов'язкові ризики; добровільні ризики); за рівнем ризику (мізерні; низькі; нижче середнього рівня; середнього рівня; вище середнього рівня; високі; катастрофічні ризики). Загалом класифікація ризиків, здійснена О.В. Тесак є однією з найбільш докладних.

– В.В. Сінельник [11, с. 33–34] класифікує ризики: за джерелами факторів виникнення ризиків; об'єктами, уразливими до небезпеки; масштабами наслідків; залежністю від часового фактору; типовістю, або регулярністю реалізації ризику; характеристикою наслідків реалізації ризику; характеристикою взаємодії з іншими ризиками; характеристикою обсягів ризику; характеристикою ступеня вимірювання та прогнозування ризику.

– І.А. Педько [12, с. 81] поділяє ризики на маркетингові, логістичні, фінансові, кадрові, інженерні, юридичні, ризики спеціальних видів діяльності.

– Н.О. Бурбело в статті «Аналіз і класифікація ризиків підприємницької діяльності» [13, с. 163–164] поділяє ризики за такими критеріями: за часом виникнення (ретроспективні, поточні, прогнозні), за факторами формування (політичні, економічні), за джерелом формування (зовнішні, внутрішні), за природою виникнення (чисті, спекулятивні), за сферою виникнення (виробничий, комерційний, фінансовий, управлінський, страховий, інноваційний, інвестиційний, кредитний, юридичний, ризик міжнародної діяльності), за наслідками (допустимий, критичний, катастрофічний).

– Т.П. Бут [14, с. 147] поділяє ризики на об'єктивні і суб'єктивні. До перших він відносить природно-екологічні, політичні, демографічні, еволюційні. До других – транспортні, виробничі, фінансові (біржові, інвестиційні, інфляційні, кредитні). Навряд чи таку класифікацію можна вважати вдалою. Загалом існуючі на сьогоднішній день дослідження засвідчують, що в даний час немає єдиного підходу до класифікації ризиків. Кожен вчений, відповідно до наявних у нього завдань дослідження, пропонує свою власну класифікацію цього поняття. Але жодна із запропонованих класифікацій не є вичерпною. Загалом в науковій літературі нараховується понад дві сотні різновидів ризиків, а також більше 40 їх критеріїв [15].

При цьому не існує досліджень, присвячених класифікації ризиків підприємств, що працюють в олійно-жировій галузі. Це становить новизну даного дослідження та зумовлює його практичну значимість.

Постановка завдання. Метою статті є побудова класифікації ризиків олійно-жирових підприємств України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як видно з наведеного короткого огляду існуючих досліджень і публікацій, існує величезна різноманітність ризиків, з якими можуть зіткнутися суб'єкти господарювання. Всі наведені класифікації ризиків не повною мірою відповідають завданням нашого дослідження. У цій статті ми класифікуємо ризики стосовно специфіки підприємств олійно-жирової галузі.

Всі ризики ми поділимо на три великі групи – це екзогенні (зовнішні) для підприємства глобальні ризики, екзогенні галузеві ризики та ендogenous (внутрішні) по відношенню до підприємства ризики.

1. Екзогенні глобальні ризики.

У цій групі ризиків нами класифіковані курсові, інфляційні, демографічні, відсоткові, податкові, митні, політичні, військові ризики. Менеджмент підприємств не має змоги впливати на всі ці ризики, але враховувати їх він зобов'язаний.

Курсові ризики виникають у підприємств під впливом нестабільності курсу національної валюти, а також коливань курсів світових валют. З ними також мають доволі тісний зв'язок *інфляційні ризики*, які майже завжди реалізуються в Україні з високим ступенем взаємної кореляції.

Для підприємств галузі, що значну частину продукції експортують, зниження курсу гривні загалом сприяють зменшенню витрат на випуск продукції (у перерахунку на тверду валюту), у результаті чого її собівартість зменшується, а конкурентоспроможність зростає. Вплив низького курсу національної валюти на сприяння експорту загальновідомий. Деякі країни, наприклад, Китай, для сприяння експорту свідомо протягом багатьох років занижують курс національної валюти [16]. В Україні від часу введення в обіг гривні у 1996 р. її курс значно знизився. Якщо на момент введення в обіг гривні у 1996 р. вона мала курс до долара США 1,76, то вже за кілька років курс перевищив позначку 5 грн. Під впливом загальносвітової кризи 2008–2009 рр. курс значно коливався і згодом стабілізувався на рівні близько 8 грн за 1 дол., а станом на початок 2017 р. перетнув межу у 27 грн. Тобто за неповний 21 рік існування гривні, її курс до долара США зменшився більше, ніж в п'ятнадцятеро разів.

З іншого боку, багато підприємств олійно-жирової галузі працюють переважно на внутрішній ринок України. Адже продукція олійно-жирової галузі – це не тільки олія, а ще маргарин, майонез, гліцерин, оліфа, деякі миючі засоби, обсяги експорту яких незначні. Для таких підприємств валютні та інфляційні ризики уявляють суттєву небезпеку, оскільки в результаті їх реалізації сут-

тєво зростає вартість майже всіх ресурсів для виробництва продукції, що збільшує гривневу собівартість виробництва продукції. Натомість купівельна спроможність вітчизняних споживачів продукції галузі з 2008 р. стабільно знижується, що пригнічує попит і негативно впливає на обсяги випуску і прибутковість.

Підприємства, що перебувають на етапі модернізації, впровадження інновацій, розширення виробничих потужностей також зазнають негативного впливу від курсових та інфляційних ризиків. Адже при цьому дуже зростає ціна реалізації всіх нових проектів, а особливо тих, де передбачається придбання зарубіжних технологій чи устаткування, комплектуючих, матеріалів.

Під впливом курсових та інфляційних ризиків зростає вартість сировини, матеріалів, робочої сили та всіх інших ресурсів.

Демографічні ризики. На початку незалежності України кількість населення в Україні складала понад 52 млн [17]. Тривалий час в Україні не проводився перепис населення. За існуючими оцінками [18] на 01.12.2016 р. чисельність населення становило 42,6 млн.

З цієї кількості до інших держав виїхало 5 млн громадян України [19]. Такі події мають негативний вплив на ВВП, на внутрішнє виробництво – відбувається зменшення попиту, починають виникати проблеми із залученням кваліфікованих кадрів. Навіть і за некваліфіковані кадри деякі підприємства вже мусять платити більшу ціну – така ситуація вже характерна для західних регіонів України, значна частина трудових ресурсів яких виїхала за кордон, передусім у Польщу.

Відсоткові ризики пов'язані зі збільшенням вартості позик. У результаті їх дії залучення підприємствами нових кредитних ресурсів стає неможливим або не вигідним, а обслуговування раніше взятих позик стає відчутним тягарем для позичальників. Якщо в розвинених країнах підприємства можуть брати позики під 2–6% річних, то в Україні умови кредитування передбачають вартість кредиту за 20% річних [20].

Така оплата за кредит для більшості виробництв олійно-жирової галузі є невідомою. Вона неприйнятна навіть і для підприємств, що здійснюють торгово-посередницьку діяльність чи працюють у високоприбуткових секторах економіки. Підприємства олійно-жирової галузі не відносяться до таких типів підприємств, тож не можуть успішно розвиватись за діючими високими ставками кредитування.

Додаткову небезпеку уявляє собою раптовість, а отже і погана прогнозованість зміни позикових відсотків в нашій країні. Якщо в порівняно стабільні періоди розвитку економіки України підприємство може взяти кредит під відносно привабливий (за українськими мірками) відсоток,

то з розвитком негативних тенденцій в економіці кредити раптово дорожчають. У результаті зриваються плани підприємств галузі по інвестиціям, інноваціям, збільшенню обсягів випуску продукції тощо. Під загрозою опиняються плани розвитку, контрактні зобов'язання, ліквідність і платоспроможність підприємств галузі.

До зовнішніх для підприємства ризиків відносяться і *податкові ризики*, які полягають у неочікуваних змінах у податковому законодавстві, в результаті яких змінюються ставки податків, зборів та платежів, або змінюється сама методологія обрахування і сплати податків. Наприклад, з 01.01.2017 р. мінімальну заробітну плату, а з нею і єдиний соціальний внесок (22%), в Україні було збільшено вдвічі – до 3200 грн. [21]. Підприємства олійно-жирової галузі, що працювали в регіонах, до 2017 р. часто виплачували заробітну плату меншу за цій рівень. У сільському господарстві, яке є постачальником сировини для галузі, зарплати часто були ще нижчими. Все це збільшило витрати для підприємств галузі та його постачальників і відбилося на ціні реалізації готової продукції. А з початком нового сільськогосподарського циклу це збільшення буде ще більш відчутним за рахунок суттєвих додаткових витрат у сільгоспвиробників, у яких, до того ж забрали можливість компенсації частини ПДВ.

Загалом податкове законодавство України не можна охарактеризувати як стабільне. У країні приймаються багато нових законів, а найбільше – законів про зміни до раніше прийнятих законів. У розвинених закордонних країнах податкове законодавство значно більш усталене.

Митні ризики. Ці ризики можуть мати місце у зв'язку із змінами митних ставок та митних правил, а також зі зміною зовнішньоекономічного вектору розвитку України. На даний час – це європейський вектор, але якщо згадати період до 2013 р. – пріоритетний напрям розвитку не був визначений. Існували думки, у тому числі на найвищому рівні, що буцімто Україна має інтегруватися у «Митний союз», а виробники продукції – підлаштовуватись під вимоги технічних регламентів цього союзу. Це створювало для виробників додаткову невизначеність і ризики.

Політичні ризики можуть виражатися, наприклад, у вигляді заборони реалізації, імпорту продукції в окремих країнах, обмежень на транспортування продукції тощо. Подібні ризики реалізовувалися протягом 2014–2016 рр., і в більш ранні періоди, у вигляді різноманітних заборон спочатку Росспоживнагляду, а потім і через введення заборон на імпорт і реалізацію в РФ продукції з України. Це повною мірою торкнулося і продукції олійно-жирової галузі України. Також було обмежене, а фактично заборонене транспортування продукції галузі у Казахстан, Таджикистан,

Узбекистан, Китай, закавказькі держави тощо через територію РФ.

Військові ризики. Вони можуть реалізовуватись через захоплення окремих територій України (військовими чи гібридними методами) разом з розташованими на них виробничими потужностями, з подальшою фактичною втратою майна підприємств, або переходу його під юрисдикцію агресора чи незаконних збройних формувань. Захоплені підприємства можуть вивозитись до країни-агресора чи розбиратись на металобрухт, як це трапилося в окремих районах Донецької та Луганської областей, чи навіть переходити під юрисдикцію нової влади (націоналізуватися) і нових власників (як це мало місце в Криму). Нарешті, підприємство може опинитися за «лінією розмежування» і втратити логістичні зв'язки та можливість нормально працювати. Наявність подібних ризиків до 2014 р. було майже неможливо передбачити, тому в наявних більш ранніх класифікаціях військовий ризик був відсутній.

2. Екзогенні галузеві ризики.

До другої групи ризиків нами віднесено природні і техногенні ризики, ризик підвищення конкуренції, ризик посилення державного контролю, ризик зменшення попиту.

Ризик підвищення конкуренції. Олійно-жирова галузь є галуззю спеціалізації для української економіки. Поява нових конкурентів, у тому числі і потужних західних, є завжди високо імовірною. Такі західні конкуренти мають доступ до більш дешевих кредитних ресурсів, світових ринків збуту, володіють більш розвиненими і сучасними технологіями виробництва і просування, що становить потенційну загрозу для вже існуючих на ринку виробників.

Сюди ж слід віднести і вірогідність змін в обсязі імпорту аналогічної продукції і товарів-субститутів. Наприклад, для аналізованої галузі таким субститутотом може бути оливкова та деякі інші олії, імпортні миючі засоби тощо.

Ризик посилення державного контролю в галузі. Загалом цей ризик не є дуже імовірним, у зв'язку з обраним курсом на дерегуляцію економіки. Та слід брати до уваги підвищений інтерес державних органів до контролю і регуляції ринків харчової продукції як з точки зору якості і безпеки продукції, так і цін на соціально важливі продукти (наприклад, олію), а також усталені звички вітчизняної корупційної системи, яка реформується дуже повільно. Додатково слід зазначити існування в Україні таких органів, як Держпродспоживслужба, Державна ветеринарна та фітосанітарна служба, Державна служба експортного контролю. Всі вони потенційно мають високу корупціогенність і можуть завдавати суттєвих перешкод вітчизняним сільгоспвиробникам, що забезпечують галузь сировиною та виробникам олії, які прагнуть освоїти зовнішні ринки.

Ризики зменшення попиту. Населення як в Україні, так і в усьому світі все більше використовує посуд з антипригарним покриттям, користування яким потребує суттєво меншої кількості олії. Все більш популярні нові прилади – аерогрилі, пароварки тощо, використання яких взагалі не потребує олії. Набирає популярності здоровий спосіб життя, що передбачає зменшення вмісту олії, маргарину, майонезу в меню, відмову від смажених блюд на користь печених, варених, тушкованих та ін. Заклади громадського харчування, харчова промисловість при виробництві продукції максимально застосовують імпортовану пальмову олію, використання якої дозволяє зменшити собівартість та покращити смакові властивості. Все це несе в собі ризики подальшого зменшення попиту на продукцію підприємств галузі.

Природні ризики. Ці ризики для аналізованої галузі залежать найперше від природних умов, що сприяють, або не сприяють вирощуванню сировини для олійно-жирових підприємств як в Україні, так і загалом у світі. Це, наприклад, соняшник, кукурудза, рапс, льон. За несприятливих погодних умов (посухи, надмірні опади, значні відхилення температури від кліматичної норми) обсяги наявної на ринку сировини знизяться, а ціна на неї виросте. Надмірний, неочікуваний врожай також може мати неприємні наслідки у вигляді збитків для постачальників сировини і їх поганому фінансовому і технічному стану в наступні сільськогосподарські періоди, що може мати загрозу для майбутнього випуску продукції. Також може виникати ризик надмірного захворювання олійних культур, виникнення нових шкідників, або поширення вже існуючих. Можуть виникати пожежі, що охоплюють значні за розміром території, де розташовані сільськогосподарські угіддя, склади чи інші об'єкти інфраструктури.

Існують і ризики на зарубіжних ринках – це насамперед надвиробництво олійних культур. У такому випадку ціна на кінцеву продукцію зменшується, конкуренція на світовому ринку збільшується, зростають витрати виробників на маркетинг, можуть мати випадки введення квотування обсягів продажу або зростання митних платежів, від чого можуть потерпати вітчизняні експортери.

Техногенні ризики. На перший погляд до олійно-жирової галузі вони мають побічне відношення. Насправді ж такі ризики можуть раптово реалізовуватись і мати дуже негативні наслідки. Наприклад, таким ризиком може бути радіоактивне забруднення великої території в результаті техногенної катастрофи на одній з атомних електростанцій.

3. Ендогенні ризики на підприємстві.

Ця група ризиків залежить від діяльності менеджменту підприємства, а отже, є більш керованою. До неї ми відносимо ризик контракції,

ризики переговорних процесів, репутаційні, комерційні, виробничі, кадрові, інвестиційні, логістичні, техногенні, криміногенні, юридичні ризики.

Ризики контракції – це ризики укладення договорів на невідгідних для підприємства умовах, ризики укладення договорів з ненадійними постачальниками, неплатоспроможними покупцями, ризики контрактування надмірних обсягів поставок, або реалізації, які підприємство (можливо також і за дії зовнішніх негативних умов) не здатне забезпечити. До цього виду ризиків віднесемо і негативні наслідки від невиконання контрагентами підприємства законтрактованих умов, у наслідок впливу форс-мажорних чи не форс-мажорних обставин, у тому числі від впливу змін у державному регулюванні.

Ризики переговорних процесів – ризик зриву переговорів внаслідок непрофесійних дій сторін, або дії випадкових обставин.

Репутаційні ризики можуть мати несприятливі для підприємства ризики у вигляді зменшення попиту на продукцію. Наприклад, унаслідок повідомлень у пресі про неякісну продукцію певної торгової марки, випадки отруєння тощо. З цим видом ризиків пов'язані інші ризики – *ризик випуску неякісної продукції, ризик псування продукції* внаслідок недотримання технології випуску або зберігання, збоїв автоматики, використання сировини чи упаковки неналежної якості тощо.

На репутаційні ризики можуть також впливати дії співробітників компанії, недотримання корпоративної етики, порушення законодавства, невдачі заяви чи повідомлення в пресі, або в мережі Інтернет та безліч інших факторів, аж до політичних вподобань вищого менеджменту підприємства.

Комерційні ризики – відхилення від запланованих підприємством результатів у вигляді обсягів випуску, реалізації, рівня ціни, витрат на просування тощо. Комерційні ризики здебільшого є результатом помилкових управлінських дій, які в кінцевому випадку призводять до негативних фінансових наслідків. До комерційних ризиків можна віднести і випуск продукції, що не користується попитом на ринку, невдалий вибір методів просування, назви продукту, його зовнішнього вигляду, помилковий вибір каналів дистрибуції, збільшення вартості сировини, матеріалів, комплектуючих тощо. Окремим суттєвим комерційним ризиком є ризик дебіторської заборгованості покупців і дистрибуторів продукції, яких у олійно-жирових підприємств внаслідок специфіки їх роботи, може бути чимало.

Виробничі ризики – ризики відхилення підприємства від виробничих планів. Включають в себе також втрати від некваліфікованих дій чи шахрайства персоналу, помилок при проектуванні, збоїв в роботі автоматики, устаткування, програмного забезпечення, електричних мереж тощо. Це може

бути і ризик нестачі виробничих потужностей, або ж навпаки – ризик неповного завантаження, простоїв.

Кадрові ризики можуть включати витік інформації, помилки або шахрайські дії персоналу, перехід до конкурентів, відсутність на ринку або надмірна ціна залучення до роботи певних фахівців, страйки, саботаж, захворювання, травматизм, смерть на виробництві у наслідок нещасного випадку, погана дисципліна, протизаконні дії співробітників, прорахунки менеджменту щодо кількості та рівня підготовки потрібного для виробництва персоналу.

Інвестиційні ризики – ризики втрати чи знецінення інвестицій, або здійснення невдалих інвестицій, недоотримання прибутків від інвестицій. Наприклад, інвестор міг вкласти в підприємство значні кошти в іноземній валюті, вони були конвертовані у національну валюту і успішно освоєні, але внаслідок знецінення національної валюти чи дії інших негативних факторів здійснені інвестиції втратили початкову вартість, чи набули меншої ліквідності.

Також треба враховувати можливість здійснення альтернативних інвестицій. В Україні приміром ставка за депозитами навіть у держбанках стабільно перевищує 15% [22]. Чи забезпечує інвестиція у підприємство більший річний дохід? Чи буде термін окупності інвестиції прийнятним? Чи вистачить коштів у інвестора для успішного завершення інвестиційного проекту? Ці та інші питання прораховує кожен інвестор, але ризики все одно присутні. У бізнес-плани закладаються одні цифри, але фактичний результат під впливом інвестиційного ризику може мати суттєві відмінності.

Інвестиційний ризик може виникати і внаслідок невдалого вибору об'єкта інвестицій, віддаленості від комунікацій, освоєння випуску продукції, попит на яку знижується, чи виявляється меншим за прогнозований. За час, що потрібен для реалізації інвестиційного проекту, може змінитися ринкова кон'юнктура, вартість ресурсів, трапитись певні нюанси у законодавстві стосовно стандартизації запланованого до випуску виду продукції тощо. Можуть з'явитися нові конкуренти чи товари-субститути, більше затребувані ринком, ніж запланований для випуску продукт. Реалізація зазначених інвестиційних ризиків може призвести до негативних наслідків аж до закриття інвестиційного проекту та фіксування отриманих збитків.

Логістичні ризики – збої, аварії в роботі транспорту, зміни постачальників чи споживачів, затримки комплектуючих чи готової продукції в дорозі чи на митницях, додаткові витрати на митницях, ризики несвоєчасної доставки тари, сировини, матеріалів, ризики втрати, пошкодження чи крадіжок при транспортуванні.

Техногенні та криміногенні ризики – До таких ризиків можна віднести крадіжки, пожежу, землетрус, паводки, аварії, екологічні забруднення, що можуть відбутися на об'єктах самого підприємства.

Юридичні ризики можуть мати різну природу, зокрема це зміни в законодавстві, порушення авторських прав на торгівельні марки, недостатня юридична захищеність ведення бізнесу в Україні, корумпованість судової системи тощо. До них можна віднести і ризики судових процесів, які виникають якщо підприємство та його партнери, чи треті особи не змогли владнати існуючі претензії в досудовому порядку. Шкода від реалізації даного виду ризиків може бути значною.

Ризики страхування – у специфічних умовах України можлива ситуація, коли підприємство страхує певні види ризиків, але із настанням страхового випадку, страхова компанія може відмовити у необхідному відшкодуванні.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, нами запропонована власна класифікація ризиків для підприємств олійно-жирової галузі на основі поділу ризиків на екзогенні глобальні ризики, екзогенні галузеві ризики та ризики, що виникають власне на підприємстві.

Менеджмент підприємства має вплив на ризики останньої групи, а ризики перших двох груп він має враховувати і прораховувати з метою запобігання чи мінімізації збитків та збільшення прибутковості діяльності.

Перспективами подальших досліджень є розробка методів оцінки ризиків з метою підвищення ефективності їх управління на вітчизняних підприємствах олійно-жирової галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Marshall A. Principles of economics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Marshall/marP.html>
2. Schumpeter J. The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.ca/books?id=-OZwWcOGeOwC>
3. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика. – 1996. – 187 с.
4. Максимцов М.М. Менеджмент / М.М. Максимцов, М.А. Комаров. – М.: ЮНИТИ. – 2012. – 342 с.
5. Гранатуров В.М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки: монографія / В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, С.К. Харічков; за наук. ред. В.М. Гранатурова. – Одеса: Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України. – 2003. – 164 с.
6. Черкасов В.В. Проблемы риска в управленческой деятельности / В.В. Черкасов. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер. – 2002. – 317 с.
7. Хохлов Н.В. Управление риском / Н.В. Хохлов. – М.: ЮНИТИ. – 1999. – 238 с.

8. Свідерська А.В. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / А.В. Свідерська; Хмельницьк. нац. ун-т. – Хмельницький. – 2016. – 290 с.
9. Мантур-Чубата О.С. Організаційно-економічний механізм управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / О.С. Мантур-Чубата; Хмельницьк. нац. ун-т. – Хмельницький. – 2015. – 239 с.
10. Тесак О.В. Ризики у відносинах машинобудівного підприємства із суб'єктами зовнішнього та внутрішнього середовища: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / О.В. Тесак; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». – Л. – 2015. – 25 с.
11. Сінельник В.В. Управління ризиками у системі забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / В.В. Сінельник; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. – 2016. – 234 с.
12. Педько І.А. Маркетингові інформаційні системи промислових підприємств в умовах зростання ризиків підприємницької діяльності: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04 / І.А. Педько; Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса. – 2016. – 452 с.
13. Бурбело Н.О. Аналіз і класифікація ризиків підприємницької діяльності / Н.О. Бурбело // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2015. – № 1. – С. 160–166.
14. Бут Т.П. Анализ современных подходов к классификации экономических и страховых рисков / Т.П. Бут // Территория науки. – 2016. – № 6. – С. 146–151.
15. Дубров А.М. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе / А.М. Дубров, Б.А. Лагоша, Е.Ю. Хрусталева, Т.П. Барановская; под ред. Б.А. Лагоши. – М.: Финансы и статистика. – 2003. – 222 с.
16. Співак І.В. Валютні перетворення в Китаї – забезпечення національних інтересів в умовах зовнішнього тиску / І.В. Співак // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 1. – С. 296–306.
17. Статистика населення України [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАНУ. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp
18. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 грудня 2016 року [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України; Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАНУ. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/news/op_popul.asp
19. МЗС: За кордоном п'ять мільйонів українців [Електронний ресурс] // Кореспондент. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/3694510-mzs-za-kordonom-piat-milioniv-ukraintsv>
20. Кредиты на развитие бизнеса в банках Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostobiz.ua/business/developcredit> (дата звернення: 23.02.2017)
21. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 06.12.2016 № 1774-VIII // Відомості Верховної Ради України від 13.01.2017, № 2, стор. 5, ст. 25.
22. Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб: за даними агентства «Thomson Reuters» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/allinfo> (дата звернення: 23.02.2017).